

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedy Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a soudců Radovana Suchánka a Jiřího Zemánka ve věci ústavní stížnosti stěžovatele **M. J.**, zastoupeného JUDr. Lubomírem Müllerem, advokátem, sídlem Symfonická 1496/9, Praha 5, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 8. 2021, sp. zn. 6 Tz 38/2021, za účasti **Nejvyššího soudu**, jako účastníka řízení, a **Nejvyššího státního zastupitelství**, jako vedlejšího účastníka řízení,

t a k t o :

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 24. 8. 2021, sp. zn. 6 Tz 38/2021, bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto usnesení se proto ruší.

O d ů v o d n ě n í :

I. Průběh řízení před Ústavním soudem, podstatný obsah spisu a rekapitulace ústavní stížnosti

A.

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označeného usnesení Nejvyššího soudu s tvrzením, že jím byla porušena zásada *ne bis in idem* podle čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a podle čl. 4 odst. 1 a odst. 2 Protokolu č. 7 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy a právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti a z vyžádaného soudního spisu Okresního soudu Plzeň – město (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 1 Rt 85/91 se podává, že stížností pro porušení zákona podanou podle § 266 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „tr. řád“ nebo „trestní řád“) ve prospěch stěžovatele napadla tehdejší ministryně spravedlnosti usnesení okresního soudu ze dne 5. 3. 1991 sp. zn. 1 Rt 85/91, kterým bylo rozhodnuto tak, že stěžovatel je účasten na soudní rehabilitaci podle § 2 odst. 1 písm. d) zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o soudní rehabilitaci“) a podle § 2 odst. 1 téhož zákona se proto rozsudek okresního soudu ze dne 7. 12. 1977 sp. zn. 1 T 63/77 prohlašuje za zrušený ve výroku o vině trestným činem hanobení republiky a jejího představitele podle § 103 zákona č. 140/1961 Sb., trestní

zákon, ve znění účinném do 30. 6. 1990 (dále jen „trestní zákon“) ke dni jeho vydání, a že se zrušují všechna další rozhodnutí na zrušený výrok obsahově navazující, a to k datu jejich vydání. Trestní stíhání stěžovatele pro tento trestný čin tak bylo podle § 2 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci zastaveno. Naopak za trestný čin útoku na státní orgán podle § 154 odst. 2 trestního zákona a dále za pokus trestného činu hanobení národa, rasy a přesvědčení podle § 8 odst. 1 k § 198 odst. 1 písm. b) trestního zákona, kterých se rehabilitace podle zákona o soudní rehabilitaci netýkala, byl stěžovateli stanoven přiměřený trest odnětí svobody v délce trvání dvou měsíců (*pozn. ÚS*: pro zjednodušení v dalším textu označovaný také jako „zbytkový trest“).

3. Ministryně spravedlnosti měla totiž v dané věci za to, že u stěžovatele nebyl naplněn účel rehabilitačního řízení ve smyslu § 1 zákona o soudní rehabilitaci, neboť toho by mohlo být dosaženo jen tehdy, došlo-li by usnesením okresního soudu ze dne 5. 3. 1991 sp. zn. 1 Rt 85/91 k upuštění od stanovení přiměřeného trestu za trestné činy nedotčené rehabilitací ze zákona.

4. Nejvyšší soud ústavní stížností napadeným usnesením stížnost ministryně spravedlnosti zamítl. Odkázal na ustanovení § 2 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci, podle něhož platí, že rozhodnutí o tom, zda a do jaké míry je odsouzený účasten rehabilitace, učiní soud i bez návrhu. Vztahuje-li se rehabilitace jen na některý z trestných činů, za nějž byl uložen úhrnný nebo souhrnný trest, stanoví soud podle vzájemného poměru závažnosti přiměřený trest za trestné činy rehabilitací nedotčené nebo od stanovení přiměřeného trestu upustí. Jinak trestní stíhání zastaví. Z tohoto znění pak dovedl, že při posuzování, zda je namístě stanovit trest za trestné činy nepodléhající rehabilitaci, či zda je možno od stanovení přiměřeného trestu upustit, vyhodnotí soud závažnost sbíhajících se trestných činů podléhajících a nepodléhajících rehabilitaci, a to podle vzájemného poměru jejich závažnosti. Závažnost trestného činu je pak v dané souvislosti odvislá od toho, jaké zájmy jsou spácháním trestného činu porušeny. Na závažnost trestného činu tak lze usuzovat i podle trestní sazby dotyčného trestného činu. Nazíráno z těchto hledisek, která jsou rozhodující pro posouzení zákonnosti postupu soudu a jím vydaného rozhodnutí o stanovení zbytkového trestu, však údajně není stížností pro porušení zákona napadenému rozhodnutí co vytknout; byť Nejvyšší soud připustil, že neměl k dispozici rozsudek okresního soudu ze dne 7. 12. 1977, sp. zn. 1 T 63/77, kterým bylo o trestné činnosti stěžovatele, respektive o trestných činech částečně podléhajících a částečně nepodléhajících rehabilitaci, rozhodnuto (příslušný spis totiž nebyl přes snahu příslušných institucí odpovědných za jeho uložení a archivaci nalezen) a nemohl tak učinit detailnější závěry stran vzájemného poměru závažnosti rehabilitací podléhajících a rehabilitací nepodléhajících trestných činů. Proto se Nejvyšší soud omezil pouze na konstatování, že z hlediska podpůrného kritéria, tj. trestní sazby za uvedené trestné činy stanovené, nelze učinit závěr o zjevné bagatelnosti trestných činů rehabilitací nepodléhajících. K tomu ještě v návaznosti na argumentaci ministryně dodal, že pokud by zákon zamýšlel, aby společně s rehabilitací byly ve vztahu k příslušným osobám odstraněny i nepříznivé důsledky pro ně plynoucí z odsouzení za trestné činy rehabilitací nepodléhající, neformuloval by znění § 2 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci v podobě alternativy stanovení trestů v návaznosti na posouzení vzájemného poměru závažnosti trestných činů rehabilitací podléhajících a nepodléhajících. V souvislosti s rehabilitačním řízením nedošlo podle Nejvyššího soudu ve vztahu ke stěžovateli ani k novému trestnímu stíhání a tedy k eventuálnímu porušení zásady *ne bis in idem*, neboť soud v rehabilitačním řízení jen zkoumal – vzhledem k novým podmínkám daným jeho rozhodnutím o trestných činech rehabilitací podléhajících – odůvodněnost původně uloženého trestu z hlediska jeho vazby na trestný čin, a tedy i eventuální nutnost redukce takového trestu.

B.

5. Stěžovatel v ústavní stížnosti především uvádí, že jeho právo na spravedlivý proces a soudní ochranu bylo porušeno už tím, že byt' Nejvyšší soud obdržel vyjádření státní zástupkyně podané ke stížnosti pro porušení zákona, stěžovateli toto vyjádření nezaslal k vyjádření. Okresní soud také ve svém rozhodnutí ze dne 5. 3. 1991 sp. zn. 1 Rt 85/91 neurčil, zda zbytkový trest pro stěžovatele je podmíněným nebo nepodmíněným. Taková neurčitost je prý porušením práva na spravedlivý proces a na soudní ochranu. Bylo-li nadto nakonec samotnými soudy upuštěno od výkonu trestu, jenž byl stěžovateli uložen za trestné činy rehabilitaci nepodléhající, a stěžovateli bylo jiným rozhodnutím soudu uloženo ochranné psychiatrické ústavní léčení, které bylo vykonáno v době od října roku 1979 do června roku 1980, aby na druhou stranu ovšem stěžovateli za takto nevykonaný trest byl stanoven shora specifikovaný trest zbytkový, pak stěžovatel i nyní setrvává na stanovisku, že v jeho věci došlo k porušení zásady *ne bis in idem*. Navíc, i ve vztahu k uvedenému psychiatrickému léčení, bylo posléze usnesením Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 3. 8. 2016 sp. zn. 4 Nt 20002/2016 rozhodnuto o účasti stěžovatele na soudní rehabilitaci.

II. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

6. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno usnesení napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel před jejím podáním vyčerpal veškeré zákonné procesní prostředky ochrany svých práv [srov. § 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*; k procesním podmínkám podání ústavní stížnosti, je-li podána odsouzeným proti rozhodnutí, jímž byla zamítnuta stížnost pro porušení zákona podaná v jeho prospěch, srov. např. nález ze dne 1. 12. 2005, sp. zn. II. ÚS 290/05 (N 221/39 SbNU 337); rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná pod <http://nalus.usoud.cz>].

III. Vyjádření účastníka řízení a vedlejšího účastníka řízení

7. Nejvyšší soud ve vyjádření k ústavní stížnosti uvádí, že stěžovateli ani jeho obhájci skutečně nezaslal vyjádření státní zástupkyně Nejvyššího státního zastupitelství a obhájce s jeho obsahem nebyl seznámen, jelikož v době, kdy se seznamoval se spisem, ještě nebylo vyhotoveno. Nejvyšší soud proto ponechává na posouzení Ústavnímu soudu, zda tento procesní postup vedl k porušení tvrzených základních práv stěžovatele. Ve vztahu k údajnému porušení zásady *ne bis in idem* Nejvyšší soud odkazuje na obsah napadeného usnesení a zdůrazňuje, že tato námitka nebyla ministryní spravedlnosti uplatněna. Přesto na ni Nejvyšší soud reagoval, a to na základě vyjádření stěžovatele, zpracovaného na podporu stížnosti pro porušení zákona. Nejvyšší soud závěrem uvádí, že dospěje-li Ústavní soud k závěru, že namítaným procesním postupem nedošlo k porušení stěžovatelových práv a ztotožní se s vypořádáním námitky porušení zásady *ne bis in idem*, je namístež ústavní stížnost odmítnout pro zjevnou neopodstatněnost.

8. Podle vyjádření nejvyššího státního zástupce nebylo porušeno právo stěžovatele vyjádřit se k provedeným důkazům podle čl. 38 odst. 2 Listiny, neboť stěžovateli bylo umožněno vyjádřit se k předmětu řízení, tedy ke stížnosti pro porušení zákona podané v jeho prospěch. Takovým předmětem řízení však již nebylo stanovisko státní zástupkyně činné u Nejvyššího státního zastupitelství, která se - stejně jako stěžovatel - vyjadřovala ke stížnosti pro porušení

zákona podané ve prospěch stěžovatele. Právo reagovat na stanovisko státního zástupce přitom trestní předpisy zaručují jen obviněnému. Proto k porušení stěžovatelova práva ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny nemohlo dojít. Jak se již vyjádřil Nejvyšší soud v ústavní stížnosti napadeném rozhodnutí, stanovením zbytkového trestu k porušení zásady *ne bis in idem* dojít nemohlo, neboť v souvislosti s řízením podle zákona o soudní rehabilitaci nedošlo k novému trestnímu stíhání stěžovatele ani k uložení duplicitního trestu odnětí svobody. O nové ukládání trestu v rozporu se zásadou *ne bis in idem* by šlo jen tehdy, byl-li by předtím zrušen původní výrok o trestu (k čemuž ale v dané věci nedošlo). Proto prý také není podstatné, že ve stěžovatelově případě bylo rozhodnutím Obvodního soudu pro Prahu 8 upuštěno od výkonu zbytku trestu odnětí svobody, jenž byl stěžovateli původně uložen. Navíc trest stanovený podle zákona o soudní rehabilitaci se nemůže stát předmětem vykonávacího řízení podle příslušných ustanovení tr. řádu. Nerozhodná je pak skutečnost, že v příslušném rozhodnutí, kterým bylo rozhodnuto o stěžovatelově částečné rehabilitaci, nebylo specifikováno, zda stěžovateli byl zbytkový trest odnětí svobody stanoven jako podmíněný nebo nepodmíněný. Stěžovatelova ústavní stížnost by proto měla být odmítnuta jako zjevně neopodstatněná nebo zamítnuta.

9. Shora rekapitulovaná vyjádření Ústavní soud nezasílal stěžovateli k replice, neboť tato podstatně nepřesahují rámec argumentace ústavní stížnosti a napadeného rozhodnutí.

IV. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

10. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není součástí soudní soustavy a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41)]. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se obecný soud opřel o právní názor (resp. o výklad zákona, případně jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá sama o sobě relevantní důvod k podání ústavní stížnosti [viz nález sp. zn. IV. ÚS 188/94 ze dne 26. 6. 1995 (N 39/3 SbNU 281)]. Ústavní soud však na druhé straně konstatuje, že výklad a následná aplikace podústavních právních předpisů obecnými soudy mohou být v některých případech natolik vybočující z kautel hlavy páté Listiny, že zasáhnou do některého ústavně zaručeného základního práva. To je právě případ stěžovatele.

11. Ústavní soud předesílá, že se podmínkami soudní rehabilitace – tedy činnosti směřující (zjednodušeně řečeno) ke zrušení těch odsuzujících soudních rozhodnutí, jejichž prostřednictvím byly ukládány tresty za jednání, která by v demokratickém právním státě nemohla být považována za trestná (resp. obecněji za protiprávní), popř. činnosti směřující k odškodnění osob, na nichž byly sankce z takových rozhodnutí vykonány – ve své judikatuře zabýval opakovaně. V nálezkové judikatuře tak bylo pravidelně zdůrazňováno, že právní normy rehabilitačního zákonodárství musí být vykládány tak, aby došlo k nápravě co možná největšího množství křivd; vztaheno k zákonu o soudní rehabilitaci se jedná o období od února roku 1948 do ledna roku 1990. Tomuto interpretačnímu imperativu nutno podle Ústavního soudu rozumět zejména v té souvislosti, že orgány veřejné moci v období let 1948 až 1989 při pronásledování svých názorových oponentů jejich činy kvalifikovaly nezřídka právně tak, aby byl navenek zastřen skutečný důvod jejich represe spočívající v potlačování v podstatě jakékoliv politické oponentury [srov. k tomu např. nález sp. zn. III. ÚS 2887/14 ze dne 8. 10. 2015 (N 181/79 SbNU 45)]. Řečeno jinak, např. slovy nálezu sp. zn. IV. ÚS 2853/12 ze dne 24. 7. 2013 (N 128/70 SbNU 185), činnost odpůrců režimu byla v období let 1948 až 1989 – zjednodušeně označovaném také jako doba nesvobody [zákon č. 480/1991 Sb., o době

nesvobody; k časové působnosti zákona o soudní rehabilitaci srov. např. nálezy sp. zn. II. ÚS 1713/20 ze dne 7. 9. 2021] – kvalifikována nikoliv jako činnost politická, nýbrž účelově jako běžná kriminalita a názoroví odpůrci tak mohli být označováni za „běžné kriminálníky“ [srov. k tomu odst. 14 nálezu sp. zn. IV. ÚS 2853/12] nebo za vážně duševně nemocné s tím, že byli na základě vyfabulované lékařské diagnózy zbaveni svéprávnosti nebo dokonce zadržováni v psychiatrických léčebnách [srov. k tomu např. skutkové okolnosti zmíněné v již citovaném nálezu sp. zn. II. ÚS 290/05].

12. Výše naznačený aplikační imperativ – tedy že rehabilitační předpisy je třeba interpretovat extenzivně ve prospěch postižených osob – přitom vychází z toho [srov. např. odst. 19 a násl. odůvodnění nálezu sp. zn. I. ÚS 2056/12 ze dne 20. 11. 2012 (N 191/67 SbNU 293)], že na rozdíl od majetkových restitucí nemůže extenzivní výklad ve prospěch postižených vést k zásahu do práv jiných osob. Takový závěr ostatně nepřimo potvrzuje i relevantní judikatura Evropského soudu pro lidská práva [srov. např. rozhodnutí velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 7. 2002, *Gratzinger a Gratzingerová proti České republice* (stížnost č. 39794/98) nebo rozhodnutí velkého senátu ze dne 10. 7. 2002 ve věci *Poláček a Poláčková proti České republice* (stížnost č. 38645/97)], neboť dosažení soudní rehabilitace může být toliko jednou z podmínek, jejichž splnění dovoluje účastnit se například restituce majetkové nebo získat odškodnění podle zvláštních právních předpisů (srov. k tomu např. § 19 zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů nebo nařízení vlády č. 622/2004 Sb., o poskytování příplatku k důchodu ke zmírnění některých křivd způsobených komunistickým režimem v oblasti sociální, ve znění pozdějších předpisů). Uvedenému extenzivnímu výkladu pak podle právě příkladmo uváděné judikatury není na překážku ani skutečnost, že zákonodárce smí vymezit bližší podmínky soudní rehabilitace či na ni eventuálně navazující majetkové restituce, neboť na druhou stranu není realizovatelné napravit úplně všechny křivdy spáchané v období nesvobody.

13. Podle přesvědčení Ústavního soudu nicméně Nejvyšší soud v záhlaví citovaným rozhodnutím výše uvedeným interpretačním a aplikačním východiskům zákona o soudní rehabilitaci nedostál.

14. Základní otázkou, kterou Nejvyšší soud v ústavní stížnosti napadeném rozhodnutí na základě podané stížnosti pro porušení zákona řešil, bylo, zda okresní soud usnesením ze dne 5. 3. 1991 sp. zn. 1 Rt 85/91 stanovil přiměřený trest za trestné činy rehabilitací nedotčené, nebo zda od stanovení takového zbytkového trestu – vzhledem ke vzájemnému poměru závažnosti trestných činů rehabilitací dotčených a trestných činů rehabilitací nedotčených – měl upustit. Samotný Nejvyšší soud přitom v odůvodnění nyní napadeného usnesení uvedl, že bohužel nemá k dispozici byť alespoň samotný rozsudek ze dne 7. 12. 1977, sp. zn. 1 T 63/77, jímž byl stěžovatel odsouzen za trestné činy, na něž se rehabilitace dílem vztahovala a dílem nevztahovala, a nemůže tak zcela posoudit, zda úvaha okresního soudu, jenž nakonec stěžovateli stanovil zbytkový trest, je správná či nikoliv. Mohl tak podle vlastního vyjádření vycházet jen z podpůrného kritéria, tedy obecně z rozsahu trestní sazby stanovené za jednotlivé trestné činy trestním zákonem. Na základě tohoto podpůrného kritéria pak učinil závěr, že trestné činy ve stěžovatelově případě rehabilitaci nepodléhající nejsou do té míry zjevně bagatelní, aby okresní soud mohl upustit od stanovení přiměřeného zbytkového trestu.

15. Již v tomto kroku své úvahy ale Nejvyšší soud podle Ústavního soudu pochybil. Ačkoliv se totiž na straně jedné ztotožnil s odkazem státní zástupkyně činné u Nejvyššího státního zastupitelství na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 11. 1990, sp. zn. VII Torz 15/90, na straně druhé v tomto usnesení naznačený výklad pojmu závažnosti ve smyslu § 2 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci nenásledoval. Přitom v tomto naposledy citovaném rozhodnutí Nejvyšší soud závažnost podle zákona o soudní rehabilitaci spojil s konkrétní závažností trestné

činnosti, kdy právě s ohledem na ni – nikoliv tedy naopak s ohledem na závažnost trestné činnosti toliko typovou – je nutno podle Nejvyššího soudu o přiměřenosti trestu při stanovení zbytkového trestu za původně uložený trest souhrnný nebo úhrnný uvažovat.

16. Nutnost výkladového i aplikačního spojení přiměřeného trestu právě s konkrétní závažností soudem posuzovaného jednání lze pak podle Ústavního soudu dovodit i z důvodové zprávy k zákonu o soudní rehabilitaci [srov. sněmovní tisk číslo 303, Federální shromáždění ČSSR, 1986 – 1990, Důvodová zpráva, Zvláštní část, K § 2 a § 4], neboť sám zákon soudní rehabilitaci spojuje buď s jím přímo určenými zločiny, trestnými činy, přečiny nebo přestupky, které mají výrazný politický charakter a pro něž platí rehabilitace ze zákona, nebo rehabilitaci spojuje s takovým jednáním, s nímž (resp. s rozhodnutím o vině a trestu za ně soudem vyneseným) sice rehabilitace ze zákona spojená není, ale § 4 zákona o soudní rehabilitaci umožňuje, aby takový politický charakter byl v konkrétním případě u veřejnou mocí postihovaných jednání shledán, když použití v tomto ustanovení zákona o soudní rehabilitaci uvedených skutkových podstat pro kvalifikaci konkrétních jednání mohlo být ze strany orgánů veřejné moci toliko účelové.

17. To ovšem znamená, že názorový oponent v období nesvobody nemusel být stíhán jen pro jednání přímo podřaditelná pod skutkovou podstatu, v níž se silný politický charakter bezprostředně odrážel, ale mohl být stíhán i pro jiná porušení zákona, formálně kvalifikovaná pomocí skutkové podstaty, s níž zákon o soudní rehabilitaci bez dalšího (tedy přímo ze zákona) rehabilitaci nespojuje, ovšem která silný politický charakter měla rovněž. Interpretací pojistkou v tomto ohledu jistě je, že sám zákonodárce z možnosti rehabilitace vyloučil porušení zákona spojená se smrtí, ublížením na zdraví nebo rozsáhlou majetkovou újmou.

18. Bylo by pak podle Ústavního soudu proti smyslu zákona o soudní rehabilitaci, pokud by soud stanovil odsouzenému zbytkový trest za jednání mající – bez ohledu na jeho mnohdy účelovou právní kvalifikaci ze strany orgánů veřejné moci v období nesvobody – rovněž silný politický charakter.

19. Ve stěžovatelově věci přitom Nejvyšší soud v odůvodnění ústavní stížnosti napadeného rozhodnutí v podstatě přiznává, že by pro účely posouzení přiměřenosti zbytkového trestu chtěl znát okolnosti spáchání trestných činů, na něž se v případě stěžovatele rehabilitace nevztahovala, ovšem pro ztrátu spisového materiálu se spokojil toliko s hodnocením typové závažnosti takových trestných činů, již dovodil z rozpětí trestní sazby stanovené pro ně zákonem. Povinnost posoudit reálnou závažnost trestných činů, resp. vzájemný poměr závažnosti trestných činů, tedy Nejvyšší soud nesplnil a s ohledem na shora popsání okolnosti ani splnit nemohl.

20. Ústavní soud naopak v dané souvislosti nepřehlédl, že ve vyžádaném spisovém materiálu je založeno též osvědčení Ministerstva obrany ze dne 19. 12. 2014, č. j. 262003025/12/2014-1027, vydané na základě zákona č. 262/2011 Sb., o účastnících odboje a odporu proti komunismu, ve znění pozdějších předpisů, o tom, že stěžovatel byl účastníkem odboje a odporu proti komunismu. Konkrétně se pak od roku 1974 do konce 80. let 20. století pokoušel svou protikomunistickou činností o obnovu svobody a demokracie. O to více lze mít ale podle Ústavního soudu pochybnost, zda a za jakých okolností se stěžovatel skutečně dopustil trestných činů, na něž se rehabilitace podle zákona o soudní rehabilitaci přímo ze zákona nevztahuje, a zda nebylo rozhodnutí o jejich spáchání stěžovatelem naopak jen způsobem orgánů veřejné moci, jak stěžovatele zdiskreditovat, znepříjemnit mu život a udělat z něj – řečeno slovy výše citovaného nálezu sp. zn. IV. ÚS 2853/12 – „běžného kriminálního“. Tato zjištění pak měla vést Nejvyšší soud k náležitému zvážení, zda bylo přiměřené stěžovateli stanovit zbytkový trest odnětí svobody. Nejvyšší soud se ovšem s touto skutečností ve svém rozhodnutí dostatečně nevyřizává.

21. Tehdejší ministryně spravedlnosti navíc v jí podané stížnosti pro porušení zákona podle Ústavního soudu velmi případně poznamenala, že trest odnětí svobody za výše specifikovanou trestnou činnost – bez ohledu na to, zda se na ni rehabilitace vztahuje či nikoliv (resp. zda se na ni vztahuje rehabilitace přímo ze zákona nebo zda o ní musí být rozhodnuto v samostatném řízení) – stěžovatel nevykonal, neboť Obvodní soud pro Prahu 8 usnesením ze dne 10. 8. 1979 sp. zn. 1 T 63/77 u stěžovatele upustil od výkonu zbytku trestu odnětí svobody, jelikož na základě znaleckého zkoumání měl stěžovatel trpět nevléčitelnou duševní poruchou; proto byl částečně zbaven způsobilosti k právním úkonům a bylo mu nařízeno, aby se podrobil ochrannému ústavnímu psychiatrickému léčení. Následně byl stěžovatel v říjnu roku 1985 vystěhován do Německé spolkové republiky. I ve vztahu k hospitalizaci stěžovatele na psychiatrii pak bylo usnesením Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 3. 8. 2016 sp. zn. 4 Nt 20002/2016 rozhodnuto, že stěžovatel byl pro účely ochranného léčení nezákonně zbaven osobní svobody a i za toto období je tak účasten na soudní rehabilitaci podle zákona o soudní rehabilitaci. Mimo jiné právě v návaznosti na okolnost, že sice stěžovatel nevykonal celý mu soudním rozhodnutím původně uložený trest odnětí svobody (neboť od výkonu jeho zbytku bylo jiným soudním rozhodnutím upuštěno), ale zároveň mu bylo nařízeno ochranné léčení v ústavní formě, ministryně učinila závěr, že stanovení zbytkového trestu nemohlo být přiměřeným trestem ve smyslu § 2 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci a jeho stanovení je proto podle ministryně v rozporu se smyslem a účelem naposledy citovaného zákona.

22. Ústavní soud přitom nechce zpochybňovat východisko Nejvyššího soudu a nejvyššího státního zástupce prezentované v jeho vyjádření, podle něhož by stanovení zbytkového trestu v dalším – v tomto případě rehabilitačním – řízení nemělo být chápáno jako další trest porušující mimo jiné zásadu *ne bis in idem*, nicméně nemůže přehlížet ani závěry vlastní nálezkové judikatury [srov. k tomu např. náleží sp. zn. IV. ÚS 82/97 ze dne 28. 8. 1997 (N 102/8 SbNU 409)], podle níž v době nesvobody i jen dovolávání se vlastních základních práv (svobod) mohlo být samo o sobě důvodem perzekuce. Pokud ovšem tehdejší orgány veřejné moci s právním řádem zacházely tímto způsobem, pak Ústavní soud souhlasí s názorem ministryně spravedlnosti, že stanovil-li okresní soud stěžovateli zbytkový trest (byť vzhledem k trestním sazбám obecně předvídaným zákonem formálně přiměřený) za trestnou činnost, jejíž charakter a závažnost nemohl Nejvyšší soud dodatečně pro ztrátu spisového materiálu posoudit a v návaznosti na níž – a to zejména – byl stěžovatel nezákonně podroben ochrannému léčení (byl protiprávně zbaven osobní svobody), pak postup spočívající ve stanovení zbytkového trestu odporuje smyslu zákona o soudní rehabilitaci.

23. V dané souvislosti lze ostatně podle Ústavního soudu navázat na východisko naznačené samotným Nejvyšším soudem v ústavní stížnosti napadeném rozhodnutí, že totiž rehabilitační řízení není řízením trestním, byť na ně přirozeně částečně navazuje. Projevuje-li se tato relativní autonomie obou řízení například v tom, že pojem závažnosti trestných činů užitý ustanovením § 2 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci není a nebyl zaměnitelný s kategorií společenské nebezpečnosti (resp. nyní společenské škodlivosti), jak ji užívají (užívaly) předpisy trestního práva, byť závažnost trestných činů v rámci soudní rehabilitace je interpretována právě i prostřednictvím společenské škodlivosti (nebezpečnosti), pak se nelze podle Ústavního soudu – v duchu stejné logiky – jednoduše spokojit jen s tím, že posléze stanovený zbytkový trest neznámá ve smyslu kategorie ukládání sankcí porušení zásady *ne bis in idem*. Kromě dodržení této zásady, která je i pro rehabilitační řízení jistě určující, musí přistoupit i další – již výše zmíněné – východisko, umožňující zodpovědět otázku, zda se vůbec stanovený zbytkový trest týká jednání, které by bylo lze v demokratickém právním státě považovat za protiprávní (trestné). Podle Ústavního soudu ovšem výklad zvolený Nejvyšším soudem v jeho rozhodnutí a prezentovaný rovněž nejvyšším státním zástupcem v jeho vyjádření k ústavní stížnosti dříve zmíněnou relativní autonomii rehabilitačního řízení a řízení trestního nezohledňuje v její

úplnosti. Shora bylo totiž mimo jiné také vysvětleno, že ani uložení povinnosti stěžovateli strpět umístění v psychiatrické léčebně Ústavní soud nehodnotí – ať už k původně trestním soudem stěžovateli uloženým trestům odnětí svobody nebo následně ke stanovenému zbytkovému trestu - jako porušení zásady *ne bis in idem* [srov. k tomu v tomto směru rovněž postoj nejvyššího státního zástupce zastávajícího shodný názor], když naopak umístění stěžovatele do psychiatrické léčebny podle Ústavního soudu spíše zpochybňuje reálnou podstatu stěžovatelem údajně páchané trestné činnosti – to znamená i trestných činů, na něž se rehabilitace ze zákona nevztahovala (srov. k tomu výše).

24. Jistá nedůslednost je pak podle Ústavního soudu patrná i v tezi nejvyššího státního zástupce, že není rozhodné, pokud v rozhodnutí okresního soudu o částečné rehabilitaci stěžovatele a o stanovení přiměřeného zbytkového trestu není specifikováno, zda je ukládán jako podmíněný či nepodmíněný. Byť totiž podle tvrzení nejvyššího státního zástupce by eventuálně nepodmíněně stanovený trest odnětí svobody nemohl být na stěžovateli vykonán, z judikatury Nejvyššího soudu lze ovšem dovodit (srov. k tomu jeho rozsudek ze dne 27. 2. 1997 sp. zn. 3 Cdon 859/96), že otázka formy stanoveného trestu – vztaženo k faktickému omezení osobní svobody eventuálně rehabilitovaného, kdy např. stanovením podmíněně odloženého trestu odnětí svobody reálně nedochází k omezení osobní svobody – se projeví v eventuálním rozsahu odškodnění podle § 23 zákona o soudní rehabilitaci. Bez ohledu na uvedené nelze konečně v daném kontextu přehlížet ani argument zcela lapidární, byť nikoliv nedůležitý. Je-li totiž zcela nepochybně přijímáno, že například důvody zproštění obžaloby ve smyslu § 226 tr. řádu zákonodárce koncipoval tak, že tyto se odlišují mimo jiné výhodností pro obžalovaného, a to počínaje situací, kdy se vůbec nepodaří prokázat, že by se stal skutek, pro nějž byl obžalovaný stíhán, až po situaci, kdy obžalovaný trestný čin sice spáchal, ale jeho trestnost zanikla, pak na druhou stranu nemůže obstát východisko, že stanovený trest konkrétního jedince neomezuje, protože na něm stejně nemůže být vykonán. Umožňuje-li totiž právní řád České republiky i za situace, kdy jsou v takřka maximální míře dostupné všechny institucionální i jiné záruky garantující spravedlivé soudní řízení – trestní řízení z toho nevyjímaje – domoci se prostřednictvím opravných prostředků změny důvodu zproštění obžaloby, lze zároveň těžko ospravedlnit, aby osoba jiná byla nucena za stejného časoprostorového rámce strpět stanovení trestu za údajnou trestnou činnost kvalifikovanou orgány veřejné moci ještě v období nesvobody, zvláště existují-li v konkrétním případě o okolnostech páchaní takové trestné činnosti nikoliv nedůvodné pochybnosti.

25. Právě uváděná argumentace zároveň ale neznamená, že by princip stanovení přiměřeného zbytkového trestu bylo lze *a priori* považovat za neústavní. Spíše jde o nutnost interpretovat pojem závažnosti ke konkrétním okolnostem trestné činnosti, na něž se rehabilitace ve smyslu § 2 zákona o soudní rehabilitaci (tedy rehabilitace ze zákona) nevztahuje. Takový postup však v dané věci nebyl možný už právě pro ztrátu spisového materiálu. Protože však Nejvyšší soud nemohl reálnou závažnost stěžovatelem údajně spáchané trestné činnosti posoudit, nemohl zároveň ani spravedlivě zhodnotit, zda okresním soudem stanovený zbytkový trest je přiměřený. Neobstojí tedy argument Nejvyššího soudu, že by bylo v rozporu s úmyslem zákonodárce, pokud by s trestnými činy rehabilitaci podléhajícími [tj. s takovými činy, které byly za trestné (respektive obecněji za protiprávní) označeny v rozporu s principy demokratické společnosti podle § 1 odst. 1 zákona o soudní rehabilitaci] byly odstraněny vzhledem k příslušným osobám i důsledky činů rehabilitaci nepodléhající, neboť k takovému postupu ve skutečnosti podle přesvědčení Ústavního soudu stížnost ministryně spravedlnosti nesměřovala a nesměřuje k němu ani tento náleží Ústavního soudu.

26. Již výše bylo vysvětleno, že výčet jednání, podléhajících ze zákona soudní rehabilitaci, se zaměřoval – při splnění dalších kritérií – na ty s výrazným politickým charakterem. Obecný soud při zvažování splnění podmínek rehabilitace jistě nemůže bez dalšího výčet skutkových

podstat podléhajících ze zákona soudní rehabilitaci sám rozšiřovat, nicméně podle Ústavního soudu může zvážit závažnost ostatních trestných činů (původně zahrnutých do souhrnného nebo úhrnného trestu) právě při stanovení zbytkového trestu, přičemž taková úvaha soudu smí vést i k tomu, že od stanovení zbytkového trestu upustí. Ostatně stanovil-li okresní soud stěžovateli dvouměsíční zbytkový trest za trestné činy podle § 103 trestního zákona, podle § 154 odst. 2 trestního zákona a podle § 198 písm. b) trestního zákona, jde v případě skutkových podstat podle naposledy citovaných dvou ustanovení trestního zákona o trestné činy, které sice nepodléhaly rehabilitaci ze zákona, ale bylo u nich možno přistoupit k vyslovení účasti na rehabilitaci po přezkumném řízení. Zákonodárce tak zjevně počítal s tím, že existují skutkové podstaty trestných činů, zločinů, přečinů a přestupků, které sice nemají vždy zjevný politický charakter, ale často byly ke stíhání názorových odpůrců použity s tím, že výčet skutkových podstat zahrnutých do přezkumného řízení není ve skutečnosti uzavřen (srov. k tomu výše citovanou důvodovou zprávu k návrhu zákona o soudní rehabilitaci, zejména pak k § 4 návrhu zákona).

27. Zákonodárce si tedy byl vědom toho, že není v jeho silách spravedlivě obecně definovat všechny skutkové podstaty, jichž by se měla soudní rehabilitace týkat, proto do zákona vtělil několik mechanismů. Přezkumné řízení podle § 4 a povinnost zvážit závažnost trestných činů podle § 2 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci přitom jistě patří mezi ně – aby byl nalezen co možná nejlepší způsob, jak se vyrovnat s obdobím nesvobody. Takové řešení, zahrnující zcela neuzavřenou množinu situací, na něž zákon o soudní rehabilitaci může dopadat, Ústavní soud akceptuje, když se s tímto řešením lze často setkat právě v situaci, kdy existuje společenská shoda na potřebě vyrovnat se s důsledky právní úpravy, která z hlediska ochrany základních práv (svobod) v demokratickém právním státě nemůže obstát. Byť pak právní úprava pokoušející se o takové vyrovnání s minulostí zpravidla obsahuje z povahy věci mnoho limitů a nedokonalostí, nemůže to být na druhou stranu samo o sobě důvodem, proč na takový pokus o nápravu zcela rezignovat. Úkolem obecného soudu přitom je, aby naznačený účel takové zákonodárcem přijaté právní úpravy uváděl do života. K naplnění tohoto úkolu však podle názoru Ústavního soudu ze strany Nejvyššího soudu v nyní posuzovaném případě v potřebné míře nedošlo.

28. Nad tento rámeček shledal zdejší soud – byť na tom nosné důvody tohoto nálezu nespočívají – porušení stěžovatelova základního práva na soudní ochranu též v tom, že mu Nejvyšší soud nezaslal k eventuálnímu vyjádření stanovisko státní zástupkyně činné u Nejvyššího státního zastupitelství, zvláště když z něj sám posléze ve svém rozhodnutí o stížnosti tehdejší ministryně spravedlnosti podané ve prospěch stěžovatele vycházel. Dopustil se tak protiústavního procesního pochybení, spočívajícího v porušení principu „rovnosti zbraní“. I na základě argumentace státní zástupkyně přitom stížnost podanou ve prospěch stěžovatele zamítl, přičemž z obsahu tohoto stanoviska v odůvodnění napadeného usnesení výslovně vycházel, takže je zjevně považoval za relevantní. V nyní posuzované věci tak Ústavní soud nenalezl argumenty, proč hodnotit nedoručení vyjádření státní zástupkyně tak, že by šlo jen formální pochybení bez závažné ústavněprávní relevance [srov. k tomu vzhledem k odlišným skutkovým okolnostem opačný závěr v usnesení sp. zn. II. ÚS 1576/15 ze dne 11. 8. 2015 (U 9/78 SbNU 647)]. Není naopak žádného hlubšího důvodu (nenabízí jej ani nejvyšší státní zástupce ve vyjádření k ústavní stížnosti) vykládat rámeček, v němž se eventuální poškození mohou vyjadřovat k prováděným důkazům restriktivním způsobem, tedy tak, že by jim bylo nutno zasílat k vyjádření stanovisko příslušného státního zástupce jen tehdy, pokud by to právní předpis – podobně jako to činí například trestní řád v případě obviněného v postavení dovolatele – výslovně vyžadoval. I v rámci řízení, v němž se zákonodárcem definovaná soudní rehabilitace uvádí v život, tak musí podle přesvědčení Ústavního soudu převážít shora uvedený výkladový princip, umožňující maximální možné napravení křivd spáchaných v době nesvobody.

29. Ze všech těchto důvodů tedy Ústavní soud napadené usnesení Nejvyššího soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil, neboť jím bylo porušeno stěžovatelovo právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Nejvyšší soud totiž neinterpretovanou pro věc významná ustanovení zákona o soudní rehabilitaci v souladu s pro něj závaznou a shora citovanou judikaturou Ústavního soudu a nenaplnil tak smysl a účel naposledy citovaného zákona.

P o u č e n í : Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat (§ 54 odst. 2 zákona o Ústavním soudu).

V Brně dne 1. března 2022

Vojtěch Šimíček
předseda senátu